

UN EVANGHELIAR CU ICONIȚE. MARGINALIA

Preot prof. dr. Vasile Muntean

În comentariul de față - în maniera criticii constructive - vom face mai multe remarci pe marginea Sfintei Evanghelii ilustrate, apărute în condiții tipografice deosebite, în anul 2011 (la București, în EIBMO); vom urma ordinea paginilor din acest valoros Evangheliar.

Întâi de toate, Sf. Ioan Evanghelistul (p. 8) este redat fără simbolul său (vulturul)¹ și posedând o carte în formatul actual, nu în cel antic², cum era de așteptat. În ceea ce privește mobilierul, din nefericire nu se respectă deplin legea perspectivei (ca și în pag. 67 etc.). În p. 11, citim că „Ucenicul cel iubit” a murit de bătrânețe; în realitate, după mărturia lui Papias - discipolul său, Sf. Ioan Teologul a răposat ca martir, împlinindu-se profeția Domnului (Marcu 10, 39)³.

În icoana miniaturizată a „Învierii”, concepută după viziunea unei scrieri apocrife (Evanghelia lui Nicodim), în registrul de jos - peste două lespezi - se vede prăbușit ca un simplu individ bărbos (pp. 13 și 289) stăpânul iadului, detaliu ce putea fi eludat întrucât, în mod obișnuit, el nu apare în pictura tradițională⁴. Este adevărat că erminia lui Dionisie recomandă să fie inclus și acest „domn al întunericului” (Belzebut), însă ferecat în lanțuri de către îngeri⁵, episod ce - numai astfel - l-ar înțelege mai lesne orice privitor.

Legat de „Duminica Tomii” (p. 19), în pofida faptului că iconografic așa-zisul necredincios apostol, solicitând o dovadă palpabilă Celui Înviaț, pune degetul în coasta Mântuitorului, noi credem - ținând cont de însuși textul evanghelic (Ioan 20, 27-29) - că Toma doar a îngenuncheat și a exclamat: „Domnul meu și Dumnezeu meu!”, nemaisocotind de trebuință, pentru a se convinge de adevăr, să mai pipăie semnele răstignirii lui Iisus (vezi schița din p. 295).

Deși Evanghelistul Marcu (cap. 16) vorbește - pentru „Duminica Mironosițelor” - exclusiv despre un înger, ilustrația respectivă (p. 24) cuprinde

¹ Dionisie din Furna, *Carte de pictură* (trad.), Ed. Meridiane, București 1979, p. 186.

² A se vedea - în acest sens - explicațiile lui I. D. Ștefănescu, *Iconografia artei bizantine și a picturii feudale românești*, Ed. Meridiane, București 1973, p. 196.

³ D. Bondalici, *Enciclopedia marilor personalități din Vechiul și Noul Testament*, Ed. Diecezană, Caransebeș 2005, p. 451; V. Muntean, *Istoria creștină generală*, vol. I, EIBMBOR, București 2008, p. 65.

⁴ I. D. Ștefănescu, *op.cit.*, pp. 131-135.

⁵ Dionisie din Furna, *op.cit.*, p. 147.

figurile a doi îngeri; totuși în p. 294 apare silueta numai a unuia. Evident, este binevenită o consecvență în înfățișarea personajelor, participante la un eveniment sau altul din istoria mântuirii.

Cu privire la „Duminica Samarinencei” (p. 33; vezi și p. 39), puțul lui Iacob e zugrăvit - exagerat - în formă de cruce, când de fapt avea un aspect circular cu cadru pătrat; așa apare imaginea sa și pe internet. Sesizăm firește tâlcul simbolului cruciform, dar aici nu se cere.

În ciuda recomandării manualului de pictură amintit, că împăratul Constantin cel Mare trebuie pictat la mijloc, cu prilejul Sinodului I ecumenic de la Niceea (p. 46)⁶, el putea fi „închipt” fără barbă⁷ și plasat mai la o parte, deoarece acel sobor n-a fost prezidat de suveranul roman (e un indiciu, aici, al cultului imperial; în 325 Constantin I nici nu a fost declarat sfânt, nefiind deci îndreptățit să apară cu aureolă). Apoi, pe Silvestru - episcopul Romei, nu e recomandat să-l vedem în rândul sinodalilor⁸, de vreme ce nu a participat la ședințe.

În p. 59 era mai bine dacă se relua „Sf. Troiță” a lui Rubliov, fiind cea mai reușită compoziție pe această temă⁹, iar în p. 71 - în legătură cu „Predica de pe Munte” - auditoriul zugrăvit este prea redus numeric. Pe urmă sutașul, având origine romană, de regulă nu purta barbă, precum este reprezentat în p. 75. Mai mult, valurile din iconița din p. 96 nu seamănă cu valurile reale; sunt extrem de stilizate. De asemenea, vița-de-vie (din p. 113) nu poate fi recunoscută ușor.

Fraza relativă la rugămintea Canaanencei (p. 132) care „din acele ținuturi, ieșind striga...”, trebuie îndreptată după cum urmează: „...ieșind din acele ținuturi (sau, mai bine zis, hotare), striga...”.

Și Sfântului Luca (p. 134), ca și în cazul Sfântului Ioan Teologul, nu i s-a atașat simbolul său consacrat (junc). În privința Sf. Ioan Botezătorul (p. 139), s-a neglijat întrucâtva anatomia umană.

Privitor la pilda „Samarineanului milostiv” (p. 155), este de remarcat că era normal ca semănătorul să semene pe ogor, nu pe drum. Cât despre „Învierea fiicei lui Iair” (p. 167), se cuvenea ca și cei trei ucenici apropiați ai Domnului să nu mai fie prezenți în camera decedatei, fiindcă referatul scripturistic e destul de limpede: „... scoțând pe toți afară” (p. 168), Iisus săvârșește minunea. În plus, în ce privește acoperișul, la construcțiile civile evreiești (pp. 171, 175, 187 etc.) el este imaginat nefiresc în șarpantă, ca la români. În Orientul Apropiat se utiliza alt tip de acoperiș. După aceea, animalele din câteva ilustrații (pp. 171, 191, 207) nu e necesar să fie introduse în prim plan, ci omul - „chipul lui

⁶ *Ibidem*, p. 206; cp. I. D. Ștefănescu, *op.cit.*, p. 155.

⁷ V. Muntean, *Reconsiderări și precizări privind viața și anumite acte ale lui Constantin I*, în „Altarul Banatului”, 1-3/2013, p. 147.

⁸ Dionisie din Furna, *op.cit.*, p. 206; este indicat și „Eustație al Ierusalimului” (sic). În 325 era Macarie I. Eustatie era al Antiohiei.

⁹ Vl. Plugin, *Andrei Rublev*, Aurora Art Publishers, Leningrad 1987, p. 7.

Dumnezeu” pe pământ. Aceste necuvântătoare, în pictura cu pricina, se impune să treacă pe un plan secundar, accesoriu.

De precizat că Zaheu nu „a stat înaintea Domnului” (p. 200) ci - din respect - a rămas în picioare, potrivit originalului grecesc.

„Dreptul Judecător” (din p. 214) nu e suficient să fie prezentat sub formă de Deisis; se putea reproduce „Judecata de Apoi” de la Voroneț (a se compara cu „Judecata” realizată de Michelangelo în Capela sixtină, cu critici de ultimă oră). În fine, Mântuitorul nu trebuia înfățișat (în p. 221) alături de Adam și Eva.

La Duminica Sf. Grigorie Palama (p. 234) ne plăcea să observăm portretul sau fața sfântului isihast, și nu „Vindecarea slăbănogului”, care deja a fost figurată în p. 83. În p. 298 nu e vorba de „un ținut muntos”, ci realmente de Orini (conform originalului elen), cetate aflată la 6 km vest de Ierusalim.

În p. 300 (Ioan 12, 25 și urm.) este util ca „sufletul” să fie înlocuit cu vocabula „viață”, precum și în p. 309 (Marcu, cap. 8). La p. 320, în ziua de 7 decembrie, este pomenită Filofteia; mai curând: Filoteia. În pp. 340 și 341, nu putem accepta un nonsens: lumină spre „descoperirea neamurilor”, ci spre „luminarea neamurilor”. În sfârșit, la p. 351 (11 mai) avem de-a face cu inaugurarea Constantinopolului în anul 330, nu cu „înnoirea” lui, ș.a.m.d.

Sunt - cele de mai sus - însemnări sau sublinieri mai aparte ce sperăm să folosească la o reeditare a „Sfintei și dumnezeieștii Evanghelii”. Aceasta ar merita să fie înzestrată și cu iconițe de pură tradiție bizantină, altminteri existente ca icoane mari și ca zugrăveli parietale la diferite lăcașuri sfinte din spațiul românesc, ori din alte zone ortodoxe. Avem în vedere îndeosebi realizările iconice din Evul Mediu, cele mai izbutite sub mai multe raporturi¹⁰.

---

¹⁰ Să se vadă, de exemplu, David Talbot Rice, *Byzantine Art*, Penguin Books, Norwich 1968; I. D. Ștefănescu, *op.cit.*, p. 253 și urm.; V. Drăguț et alii, *Pictura românească în imagini*, ed. 2, Ed. Meridiane, București 1976; V. Lazarev, *Istoria picturii bizantine* (trad.), I-III, Ed. Meridiane, București 1980; V. Volodarski, *La Galerie Trétiakov Moscou. Peinture*, Éd. d'art Aurora, Leningrad 1984, p. 11 și urm.; Alice Bank, *L'Art byzantin dans les musées de l'Union Soviétique*, Éd. d'art Aurora, Leningrad 1985, planșa 241 et passim; *The Oxford Dictionary of Byzantium*, I (ed. Al. Kazhdan et alii), New York - Oxford 1991, pp. 188-192; C. Cavarnos, *Ghid de iconografie bizantină* (trad.), Ed. Sophia, București 2004; G. Kordis, *Ritmul în pictura bizantină* (trad.), Ed. Bizantină, București 2008; Cornelia Tsakiridou, *Icons in Time, Persons in Eternity*, La Salle University (Philadelphia), 2013; internet (*A Guide to Byzantine Icons*).